

BUYRAK KASALLIKLARI VA UNI DAVOLASH USULLARI

Toshkent tibbiyot akademiyasi talabasi **Abduyusupova Diyora Nurmurodovna**

Annotatsiya: Buyrak juft a'zo bo'lib, qorin bo'shlig'ining orqa devorida umurtqa pog'onasining ikki yonida joylashadi. Uning shakli loviyasimon, botiq yuzasi buyrakning darvozasi hisoblanadi. Buyrak arteriyalari kirib, buyrak venalari, siydik nayi va limfa tomirlari chiqadi. Bu yerda siydik chiqaruv yo'llari-buyrak kosachalari, jomlari va siydik chiqaruv naylari joylashadi. Ushbu maqolada buyrak kasalliklari, alomatlari, turlari, tashxislash va davolash usullari to'g'risida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: semizlik, qandli diabet, pielonefrit, gidronefroz, glomerulonefrit, buyrak distopiyasi, urolitiaz, sistinuriy, tubulyopatiya, nefroskleroz, pioneofroz, nefropatiya, ksantogranulematoz, pielonefrit, albuminuriya proteiruniya.

Erkak va ayollarda buyrak kasalliklari - siydik tizimining ushbu a'zolari normal faoliyatiga to'sqinlik qiladigan turli patologiyalarni o'z ichiga oladi. Buyrak kasalliklarining har birining o'ziga xosligi, turli klinik ko'rinishi va davolash usullari mavjud. Aslida ko'plab buyrak kasalliklari asimptomatik, ya'ni alomatlarsiz kechadi va be'morlar o'z salomatliklari bilan mavjud muammolar haqida bilishmaydi. Shuning uchun, buyrakning asosiy kasalliklari qanday bo'lishini tushunish, uning alomatlari va dvosini bilish muhimdir.

Buyraklar normal ishlamay qo'yganda qonda kalsiy miqdori keskin ravishda oshadi, kalsiy esa qon tomir devorlarida ko'chib, to'planish xususiyatiga ega. Buning natijasida qon tomir bo'shlig'i torayadi. Shu sabab buyrak yetishmovchiligi bo'lgan bemorlarning ko'proq qismi 30-40 yoshida vafot etadi. Bunday holatda o'lim sababi yurak qon-tomir kasalliklari hisoblanadi. Buyrak patologiyasi bilan og'rigan bemorlarda kasallik o'z vaqtida aniqlansa, davolash ham samarali, ham arzonroq bo'ladi shuning uchun yiliga bir marta ultratovushli tekshiruvdan o'tlazish, tegishli tahlillar topshirib turish tavsiya etiladi. Ayniqsa, xavf guruhida bo'lgan shaxslar, xususan gipertonik be'morlar, qandli diabet bilan kasallanganlar, semizlik va aterosklerozdan aziyat chekadiganlar bunga qat'iy rioya qilishlari kerak. Shuni esda tutish kerakki, quyidagi omillar buyrak kasalliklarining boshlanishiga turtki bo'lishi mumkin.

- Tana vaznining keskin pasayishi, bunda sabab bo'lib buyrakni o'rab turgan yog'li kapsulaning kamayishi xizmat qiladi.
- Semizlik. Ortiqcha yog' buyrakka bosim o'tkazib, uning ishini yomonlashtiradi. Bundan tashqari semizlikda qon tomirlar tonusi yomonlashadi.
- Qandli diabet. Zarali odatlar(chekish va spirtli ichimliklarni suise'mol qilish). Spirtli ichimlik suvsizlanishiga olib kelishi natijasida qon quyuqlashadi, tamaki tutuni esa eng kuchli kanserogendir. Bularning hammasi buyraklarning ishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.
- Yuqori qon bosimi buyrak qon tomirlariga zarar yetkazadi va ularning faoliyatini buzlishiga sabab bo'ladi.

Buyrak faoliyatidagi buzilish alomatlari:

- Ko'z ostida xaltalar paydo bo'lishi bilan kechadigan yuzning shishishi, oyoqlarning shishishi. Kechga kelib shishlar qaytadi. Teri quruq, rangsiz, ehtimol sarg'aygan bo'ladi.
- Pielonefrit va gidronefrozga bel sohasidagi og'riqlar ishora qilishi mumkin.
- Tez charchash kuchsizlik, bosh og'rig'i, isitma -bu kasalliklarning hammasi buyrak kasalligidan shubha qilishga undaydi.
- Shifokorga borish uchun o'rinli sabab bo'lib siydikning hidi, rangi, miqdori buzilishi, xizmat qiladi.

Pielonefrit-surunkali buyrak kasalligi. Kasallik urologik amaliyotda keng tarqalgan. Urologga qilingan barcha tashriflar holatlarining 2/3 qismi o'tkir yoki surunkali pielonefrit kasalligiga tashxis qo'yish bilan yakunlanadi.

Buyrakning yomon sifatli o'smalari -buyrak to'qimasining turfa xil yomon sifatli transformatsiyalarini birlashtiradigan kasallik guruhlaridir. Onkologik kasalliklarining umumiy massasi ichra buyrak saratoni 2-3 foiz hollarda uchraydi. Ko'pincha kasallikdan 40 dan oshgan kishilar aziyat chekadi. Glomerulonefrit -sabablari, alomatlari, tashxislash, davolash, asoratlari Glomerulonefrit(yunoncha glamerulo buyrak koptokchasi, neprihtis - buyrak yallig'lanishi koptokchaviy nefrit)-bu immunoyallig'lanishli buyraklar kasalligi asosan buyrak koptokchalarining shikastlanishi bilan kechadi. Ba'zan jarayonga intersistial to'qima va buyrak naychalari jalb qilinadi. Glomerulonefrit mustaqillik kasallik shaklida kechishi yoki muayyan tizimli kasalliklarda (infeksiyali endokartit, gemmoragik vaskulit, tizimli qizil erimatoz) rivojlanishi mumkin. Ko'p hollarda glomerulonefritning rivojlanishi organizmning infeksiyon tabiatli antigenlarga nisbatan ortiqcha immun reaksiyasi bilan bog'liq. Bundan tashqari buyrakning shikastlanishi autoantitalarning vayronkor ta'siri natijasida yuzaga keladigan glomerulonefritning autoimmun shakli ham mavjud. Glomerulonefritda antigen antitana komplekslari buyrak koptokchalarining kapilyarlarida to'planib boradi, natijada birlamchi siydik ishlab chiqarish jarayoni buziladi, organizmda suv, tuzlar va modda almashinuvi mahsulotlari ushlanib qoladi, antigipertenziv omillar darajasi kamayadi. Bularning barchasi arterial giperteziya va buyrak yetishmovchiligi rivojlanishiga olib keladi. Glomerulonefrit tana haroratining ko'tarilishi (kuchli gipertermiya ehtimoli mavjud) umumiy zaiflik, ko'ngil aynishi, ishtahaning pasayishi, bosh og'rig'i va bel sohasidagi og'riq bilan boshlanadi. Bemor oqarib ketadi uning qovoqlari shishgan bo'ladi. O'tkir glomerulonefritda dastlabki 3-5 kunda diurezning kamayishi kuzatiladi. Keyin chiqariladigan siydik miqdori ortadi, ammo uning nisbiy zichligi kamayadi. Glomerulonefritning yana bir doimiy va ajralmas belgisi-gematuriya (siydikda qon borligi) 83%-85% hollarda mikrogematuriya rivojlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. A.Ahmedov G.Ziyamutdinova: Anatomiya, fiziologiya va patologiya
2. O.Mavlonov, T.Tilavov, B.Aminov Biologiya(Odam va uning salomatligi) "O'qituvchi" nashriyot matbaa-ijodiy uyi. Toshkent-2019
3. E.Nuritdinov Odam fiziologiyasi Toshkent "Aloqachi"-2005
- 4.<http://kutubxonachi.uz>